

DEFENSA DE COSTES I COMBATS DEL MAS D'EN BLANC

15 de Novembre de 2009

Itinerari: Torredembarra, Tamarit, Mas d'en Blanc i Vespella de Gaià.

Tema: La defensa de costes i els darrers combats de gener del 39 a Vespella de Gaià. L'excursió ens apropa a un sector de la costa tarragonina on veurem en un curt recorregut cinc fortificacions, una de les quals és un veritable fortí. Anirem fins al Mas d'en Blanc on, al gener de 1939, l'exèrcit republicà encara defensava amb disciplina les seves posicions.

Segon búnquer de l'itinerari a l'inici de la platja d'Altafulla. Foto de Jordi Amigó.

Quan som a l'entrada del port de Torredembarra l'estructura defensiva del búnquer s'endevina des del capdamunt del Roquer —ara mateix és tapiat— i s'utilitza de caseta de màquines de la piscina comunitària d'una finca amb diversos habitatges. Per un sender flanquejat per cordes i sostingut per pals de ferro pugem fins a tocar la paret del búnquer, lloc on s'inicia el nostre sender que seguirem deixant el mar a l'esquerra i el búnquer a l'esquena.

Solament ens caldrà resseguir el fil de l'espada costaner, passant per la punta Bramadora per arribar a la punta de la Galera on hi ha un far, projecte del mateix arquitecte (Xavier Llinars) que va projectar la biblioteca de Sant Just Desvern situada a can Ginestar. El camí de l'excursió passa per l'extrem de la urbanització dels Munts.

Durant els segles XVI i XVII, aquestes cales van ser els escenaris on els pirates van fer de les seves. L'inconvenient és la incomprendible dèria constructora sense límit que ha edificat en alguns trams gairebé al límit del penya-segat, o com aquí s'anomena el Roquer, destruït per a tota la ciutadania uns dels paisatges costaners més emblemàtics del nostre litoral. Passarem per la

bonica cala de Canyadell i després, seguint la costa, trobem a l'entrada de la platja llarga d'Altafulla el segon búnquer del recorregut, més petit que el de Torredembarra emprat com a Solarium els dies de sol i platja.

Seguim avançant el recorregut per la platja d'Altafulla, travessarem el barri anomenat de les Botigues d'Altafulla i al cap de pocs minuts serem a prop de la desembocadura del Gaià. És aquí on trobem el tercer búnquer del recorregut que va servir a una fàbrica avui desapareguda com a desguàs de les seves aigües residuals.

L'historiador i investigador explica que va ser durant la guerra, el dia 8 de febrer de 1937, quan el submarí italià Galileo Ferraris, que perseguia al vapor Navarra va atacar-lo llençant tres torpedes. El capità del mercant decidí salvar la càrrega i va embarrancar el vaixell a la platja d'Altafulla, a la dreta de la desembocadura del riu Gaià. Un dels mariners va morir ofegat al llançar-se a l'aigua. A les seves bodegues hi duia: camions, roba, queviures i armes. On va embarrancar encara avui podem trobar restes del vaixell. El Navarra va ser un dels dos únics mercants que va naufragar per l'acció dels submarins italians.

5è búnquer. Galeries del fortí de Sant Joan, construït l'any 1937 per a la defensa de la costa i del port de Tarragona. Foto de Jordi Amigó.

Al final de la platja i del paratge natural protegit existent a l'entorn al riu Gaià, trobem la tercera casamata de l'itinerari just al peu de la fortificació de Tamarit. És a peu de platja i les onades hi piquen. A principis del segle XX, Tamarit estava gairebé deshabitat, les cantonades de la història la van convertir en una vila sense futur. Però, l'any 1916 va passar per aquest indret el magnat nord-americà Charles Deering i va decidir comprar tota la vila closa per restaurar-la i convertir-la en la seva residència d'estiu. L'any 1950, el municipi de Tamarit deixava d'existir i per decret va quedar integrat al terme de Tarragona (una part d'aquest recinte es pot visitar el diumenge al matí, perquè hi ha culte a l'antiga església parroquial).

Per la part inferior del castell proseguirem l'itinerari fins a ser davant de la porta del castell de Tamarit. Aquí prenem un corriol a la dreta que ens portarà, esquivant la cala Jovera, fins a una torre de defensa per lluitar contra els pirates. Al cap de poc ja som a la urbanització on hi ha el fortí de Sant Joan. Una vegada som al passatge de la Serp Blanca, només ens queden 150 metres per arribar al fortí. Situat a dins d'una zona verda de la urbanització, entre el passatge de la Serp Blanca i el carrer de l'Eriçó.

Després de sobreviure als intents d'urbanització, ha estat finalment catalogat i protegit per l'Ajuntament de Tarragona. Ara és abandonat i ple de grafitis. Es tracta d'una enorme bateria de costa republicana fortificada, abandonada i en procés de degradació. El gran búnquer és sota terra amb cents de metres de passadissos protegits per voltes de formigó. Hi ha àrees per a nius de metralladora i canons, estances per a soldats, cuines i polvorins. És una obra descomunal que ha sobreviscut miraculosament a la darrera onada immobiliària del litoral de la Costa Daurada. Són diversos els historiadors que van plantejar la seva conservació: Alfons Vidiella, Àngel Archilla, Piqué, Sala, etc.

Arran d'un article publicat a la premsa, Àngel Archilla Navarro entrà en contacte amb un testimoni que va cooperar a la seva construcció. Es tracta del senyor Isidre Prats Suñé que va ser-hi l'any 1937. Li va valdre molt la seva amistat amb el xofer Albert Punsadas Marques d'Altafulla, que estava al servei del tinent Agustín Cano Cano, encarregat de les obres. Volia guanyar uns diners

Platja d'Altafulla amb el far de Torredembarra al fons. Foto de Jordi Amigó.

At búnquer al peu de la fortificació de Tamarit, ja en terme de Tarragona. Foto de Jordi Amigó.

perquè la terra no donava per menjar. Hi treballaven persones d'Altafulla, de La Riera de Gaià, de La Nou de Gaià i de Ferran, entre d'altres poblacions. Va ser al mes de març de 1937 que van arribar les peces d'artilleria: dos antiquats obusos de 3.000 quilos procedents de la Maestranza de Artillería de Barcelona. Eren de 21 cm tipus Plasencia Mod. 1885/1891 i havien estat comprats a l'empresa belga Jonh Cocquerill, i tenien un potència de tir que arribava als 6.800 m. Cada projectil feia 80 quilos.

Els canons van tenir ocasió de disparar contra l'important creuer Baleares. En el seu article Àngel Archilla ens explica que el creuer Baleares va ser molt a prop de les roques de Tamarit, concretament el dia 7 de juliol de 1937. El vaixell de guerra va disparar contra el port i la ciutat de Tarragona, i van ser els artillers del fortí de Sant Joan de Tamarit els qui van disparar amb el seu obús sense tocar el creuer i amb tanta mala sort que el retrocés del canó va provocar que aquest bolqués. El Baleares, però, es va retirar ràpidament. La seva tripulació completa era de 1.100 homes. El 6 de març de 1938 va ser enfonsat i van morir 788 homes.

Durant la batalla de l'Ebre els canons van ser portats a un altre front. Però, el fortí va ser artillat amb noves peces com una demostra la relació feta el 5 de gener de 1939 on consta que a la muntanya de Sant Joan hi havia dues peces de l'obús Mata de 150 mm. Els artillers van abandonar la posició amb l'ocupació de Tarragona el dia 15 de gener de 1939.

L'itinerari continua en direcció nord, travessant diversos camins de la urbanització que ens porten fins a tocar de la carretera Barcelona-Tarragona, la línia fèrria i l'autopista AP7. A tra-

vés de dos ponts travessarem aquestes importants vies de comunicació i prosequim el nostre camí. Creuarem el GR-92 i ens desviarem a l'esquerra en direcció a la depuradora d'Altafulla.

Per un corriol que discorre per un petit torrent entre marges de pedra seca i camps d'oliveres, prosseguirem fins al Pujol Rodó, una petita elevació de 105 m; pel camí trobarem alguna barraca de vinya feta de pedra seca molt ben conservada.

Ens dirigim cap a Ardenya per corriols i pistes forestals on la vegetació alterna el margalló i el pi blanc (encara s'hi veuen els efectes de la darrera ventada del 24 de gener de 2009). Arribarem al curs del riu Gaià, el qual creuarem en direcció al Mas de les Farigoles, on cal passar la carretera que va al Catllar. Al cap de poca estona creuarem una antiga línia de ferrocarril abandonada (Riera de Gaià), i prosseguirem el camí fins a trobar la nova línia de l'AVE Barcelona-Madrid.

Proseguirem en direcció al Mas d'en Blanc, passant per davant del Mas de les Palles. Aquí encara són visibles els efectes de l'incendi que patí fa anys Vespella de Gaià; la restauració forestal encara és avui visible i els tallafocs fets després serveixen a vegades per prosseguir el camí.

Prop d'Ardenya. Vista des del pont que salva el pas de la trinxera del ferrocarril que duia a la Riera de Gaià. Foto de Jordi Amigó.

Vespella de Gaià. Camí d'accés a Mas d'en Blanc. En aquests verals van ser enterrats els 26 soldats morts en els combats del 18 i 19/01/1939. Foto de Jordi Amigó.

A prop del Mas d'en Blanc, entre el 18 i el 19 de gener de 1939, van haver-hi els darrers combats de la línia del riu Gaià, on unitats republicanes s'havien atrinxerat i pres algunes posicions. L'historiador Àngel Archilla Navarro va documentar i estudiar els combats i els morts que hi van haver: 26 soldats van perdre la vida i van ser enterrats a dues fosses comunes del terme de Vespellà de Gaià, ambdues situades a l'indret de l'Olivereta i la partida de la Sort. L'any 1943 el pare d'un dels soldats va demanar que es realitzés l'exhumació del cos, i la resta de difunts van ser enterrats al cementiri de Vespellà de Gaià. Els combats anaven a càrrec d'efectius de la 13 Divisió del CE Marroquí, la mateixa que va ocupar Sant Just Desvern. Només es coneix el nom d'un dels soldats: Manuel Aragón del Campo, nascut a Guadalajara, i pel que sembla era carrabiner.

Al cementiri de Vespellà de Gaià fa pocs anys s'hi va instal·lar una creu del difunt alcalde de Vespella i artista Rafel Bertolotzzi. Des de fa uns anys al Mas d'en Blanc s'hi troba anualment un grup de persones que homenatgen els soldats que van perdre la vida en aquests verals.

Bibliografia i fonts consultades

Pàgina web personal d'Àngel Archilla Navarro:
www.telefonica.net/web2/angelarchilla/portada/tama1.htm
www.telefonica.net/web2/angelarchilla/portada/vespe.htm

Més informació a:

- González Huix, Francisco J.: *El puerto y la mar de Tarragona Durante la guerra civil (1936-1939)*. Any 1995.

- Noguera i Salort, Joan: «La guerra civil a Tamarit (1938-1939)» a *Quadern d'Estudis Altafullencs*, núm. 8. Any 1984.

- González Huix, Francisco J.: «El torpedeamiento del vapor Navarra en aguas de Altafulla durante la guerra civil» a *Quadern d'Estudis Altafullencs*, núm. 12. Any 1992.

Recopilació de Jordi Amigó Barbeta
 SEAS, novembre de 2009

L'itinerari de la llarga i de la curta s'inicien al port de Torredembarra. La línia de blau indica la drecera que farà servir la curta en el tram final.